

Володимир КІТ

**РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ
В ДОПОМОЗІ ГОЛОДУЮЧИМ УРСР
У 1932–1933 роках**

Голод 1932–1933 рр. на Східній Україні був за своєю суттю геноцидом проти українського населення, яке протидіяло більшовицькому наступу на все українське. Небажання працювати в колективних господарствах та саботаж сільськогосподарських заготівель 1931–1932 рр. стали приводом до надзвичайних хлібозаготівельних акцій з боку радянської влади.

Одним з перших офіційно про голод в Україні повідомляв 14 грудня 1932 р. голова Закордонного бюро у Празі Української радикально-демократичної партії професор Кость Мацієвич¹ у зверненні до митрополита Андрея Шептицького: “...На Україну насувається знову голод, іде в небувалому, в нечуваному досі розмірі та гостроті.

Вже з початку літа населення України голодувало, бо ніяких запасів з попереднього часу не мало, всі лишки харчів були з краю вивезені. Урожай цього року при зменшеному засіві й повному занепаді господарства не може забезпечити навіть мінімальних потреб населення, а втім, увесь час після жнив запаси зерна та інших продуктів немилосердно відбиралися й вивозилися. Уже почалися голодні бунти по містах (Києві, Одесі, на Донбасі), вже реєстровано випадки голодної смерті по селах. Навіть сторонні люди, які попадали на Україну, жахалися того, що буде там діятися протягом ближчих місяців.

Совітська [радянська. – *В. К.*] влада й покірні їй преса свідомо замовчують стан речей, а тому й світова опінія, не маючи жадних самостійних джерел, теж замовчує цю нову трагедію Українського народу.

У такий момент ми звертаємося до Вас, Високопреосвящений Владико, з проханням піднести Свій високий Архипастирський голос на захист Українського народу.

Вас, Високопреосвящений Владико, всі послухають: і високі достойники Церкви, і світова преса, і міжнародні благодійні установи, які зможуть завчасно вирядити на Україну безсторонні анкетні комісії, досвідчитись на власні очі, що там діється, і може своєчасними заходами врятувати життя не одній тисячі людей.

Од Вашого голосу, Всечесний Архипастире, розвіється байдужість цілого християнського світу до тих великих страждань, які переживає зараз і які ще більше переживатиме в ближчі місяці народ України”².

На звернення Закордонного бюро Української радикально-демократичної партії митрополит Андрей Шептицький відповів листом до

секретаря бюро В. Дяконенка 5 січня 1933 р., у якому висловлював підтримку справі рятування голодуючих українців.

Митрополит Андрей у листі зазначав: “...Перед десяти літами³ я піднявся був такої запомогової акції для України і Галичини зруйнованої тоді потрійною війною і тому з власного досвіду знаю, чого потреба на те, щоби з успіхом вплинути на опінію ріжних країв Європи або Америки...”.

Він радив створити центральне бюро (орган), який би зосереджував усі матеріали й дані, потрібні для інформування про трагедію на міжнародному рівні. В листі митрополит звертав увагу і на такі важливі речі, як публікація статей, видання книг, організація конференцій.

“...Будучи днесь о десять літ старшим і так хорим, що не могу стати на ноги ані писати⁴, – писав митрополит Андрій, – подібної акції [мається на увазі центральний орган з допомоги і пропаганди Голодомору в Україні. – В. К.] я не міг би, ані піднятися, ані її перевести”. Посилаючися також на скрутне матеріальне становище в Галичині загалом, Шептицький відмовився від головування зі створення допомогового комітета. Однак наприкінці листа він зазначив: “...В міру спромоги, коли хто інший зачне акцію, помагати очевидно буду. Дай Боже, щоби порушена Вами акція щасливо зачалася й удалась”, і дав своє благословення⁵.

Від цього часу увага західноукраїнських греко-католиків була прикута до подій Голодомору на Великій Україні, про що свідчать численні публікації на сторінках друкованих органів.

Невдовзі про голод на Україні повідомив часопис Української католицької народної партії⁶ “Нова Зоря”⁷ у статті “Голод і гонення на Україні” від 2 лютого 1933 р.: “На Україні брак хліба. В Харкові, Києві, Одесі та інших містах відбуваються щоденно голодові заворушення. Голодуючі нападають на склади й поїзди з харчами мимо сильної сторожі військ ГПУ. Доведені до розпуки голодуючі кидаються на магазини та гинуть від куль чекістів... За недодержання “хлібозаготовки” виселяють масово українських селян на Сибір”⁸.

Починаючи з лютого 1933 р. сторінки “Нової Зорі” рясніли статтями про голод на Великій Україні: “З “раю”, “Голод і редукації на Україні”, “Небувало страшні вісти посилають конзулі чужих держав з ССРСР”, “Страшний голод в ССРСР”, “Нищать українську націю”, “Страшні події на Україні”, “Жахливі вісти з “раю”: 10 мільонів людей погинуло з голоду”, “Всенародне повстання на Вел. Україні?”, “Биймо в дзвін та тривогу!”, “Людоїдство на Україні”, “Голод на Україні”, “Св. Отець голодним в ССРСР”, “Безмежне горе і людоїдство на Україні”, “Не пускають кореспондентів на Україну”, “Голод на Україні. З листа присланого до Чехії”, “Міжнародний Комітет Допомоги голодуючим на Україні та в ССРСР”, “На Україні буде ще більший голод”, “У Хвилі Народного Гора”⁹.

Від липня 1933 р. подібні публікації вміщували й друковані органи Українського католицького союзу – “Мета” та “Христос – наша сила”¹⁰. Чи не в кожному номері газети “Мета” публікувалася інформація про події, пов’язані з голодом на Україні: “Голод на Україні”, “Україна в передсмертних судорогах”, “Український Громадський Комітет Допомоги страждальній Україні”, “Картини з большевицького пекла”, “Биймо у великий дзвін на тривогу!”, “На фронт допомоги Великій Україні”, “Чужа преса про страхіття на Україні і прикордонній полосі”, “Відозва Українського Громадського Комітету рятунку України”, “Нові автентичні вістки про голодові муки населення України”, “Кардинал Інніцер взиває на поміч голодуючій Україні”, “Св. Отець і голодуючі жертви большевизму”, “Комуністичний поклін – царським тіням”, “День національної жалоби та протесту”, “Протестуємо проти большевицького терору й виголодження України!”, “Дальша акція Кардинала Інніцера в справі голодуючих на Україні” та ін.¹¹

До митрополита Андрея Шептицького 21 липня 1933 р. звернулися представники Ради Союзу Українських Емігрантських Організацій в Парижі в особі генерального секретаря Ради Гроссенка з проханням допомоги голодуючим українцям перед Святішим Отцем: “...Ми певні, що голос Вашої Ексцеленції буде почутий в Римі і що благословення Святого Отця двигне добродійність цілого християнства на таке добре діло допомоги масам голодного, хворого й доведеного до відчаю Українського Населення в ССРСР...”¹².

Уже через три дні, 24 липня, Українська греко-католицька церква в особі митрополита Андрея Шептицького, Станиславівського єпископа Григорія Хомишина, Перемиського єпископа Йосафата Коциловського, Патарського єпископа Никити Будки, Перемиського єпископа-помічника Григорія Лакоти, Львівського єпископа-помічника Івана Бучка та Станиславівського єпископа-помічника Івана Лятишевського проголосила відозву до вірних Галицької церковної провінції в справі подій на Великій Україні, до всіх людей доброї волі – “Україна в передсмертних судорогах”:

“Україна в передсмертних судорогах. Населення вмирає голодовою смертю; [Побудована. – В. К.] на несправедливості, обмані, безбожництві та деправації людодійна система державного капіталізму довела багатий недавно край до повної руїни. Перед трьома роками Зверхник Католицької Церкви, св. отець Папа Пій XI енергічно протестував проти всего, що в большевизмі є противне християнству, Богови та людській природі, перестерігаючи перед страшними наслідками таких злочинів. – І цілий католицький світ, а з ним і ми, лучилися з тим протестом. Днесь бачимо наслідки поступовання большевиків: положення з кожним днем стає страшніше. Вороги Бога і людства відкинули релігію – основу суспільного ладу, відібрали свободу – найбіль-

ше добро людини, зі свобідних горожан-селян – зробили невільників, і не мають досить розуму, щоби їх кормити за тяжку невільничу працю в поті чола.

На вид таких злочинів німіє людська природа, кров стинається в жилах.

Безсильні принести яку-небудь матеріальну поміч конаючим братам, взиваємо наших вірних, щоби молитвами, постами, всенародною жалобою, жертвами і всіми можливими добрими ділами християнського життя, випрошували з неба помочі, коли на землі нема ніякої надії на людську поміч.

А перед цілим світом знову протестуємо проти переслідування малих, убогих, слабих і невинних, та гонителів оскаржуємо перед Судом Всевишнього.

Кров робітників, що в голоді орали чорнозем України, кличе о пімсту до неба, а голос голодних женців дійшов до ушей Господа Саваота.

Усіх християн цілого світа, усіх віруючих в Бога, а особливо всіх робітників і селян, передовсім усіх наших земляків просимо прилучитися до цього голосу протесту та болю і розповсюдити його у якнайдальші країни світа.

Усі радіостанції просимо рознести наш голос цілому світови: може дійде він і до убогих хатин конаючих з голоду селян.

Нехай перед страшною смертю серед лютих страждань голоду буде для них хоч малою потіхою гадка, що їх брати знали про їх страшну долю, над ними боліли і терпіли, за них молилися...”¹³.

Невдовзі проголошена відозва була перекладена італійською мовою і від імені митрополита Андрея Шептицького надіслана Святішому Отцеві і Священній Конгрегації Східних Церков у Рим та Апостольському Нунцієві у Варшаві¹⁴.

Відозва Української греко-католицької церкви “Україна в передсмертних судорогах” мала вагомий вплив на суспільну думку західноукраїнського населення. Наступного дня після проголошення відозви – 25 липня 1933 р. 35 українських громадських інституцій, серед яких Українська Парламентська Репрезентація, товариство “Просвіта”, Наукове товариство ім. Шевченка, Український католицький союз, Союз українок та інші, створили у Львові Український Громадський комітет рятунку України, який мав стати координатором допомоги голодуючим¹⁵.

Український Громадський комітет рятунку України ініціював створення повітових та місцевих комітетів рятунку України. Особлива увага Громадського комітету була спрямована на пропагандистську роботу, збір документів та спогадів очевидців трагедії для подальшого їх поширення серед міжнародних гуманітарних організацій¹⁶.

Як зазначав у своєму звіті спеціальний папський посланець¹⁷, який відвідав голодуючі райони радянської України і повернувся наприкінці серпня 1933 р. до Риму, “положення в ССРСР дуже поважне. З приходом найближчої зими може вмерти з голоду 12 мільйонів людей”. З цього приводу Папа Римський Пій XI заявив: “Мусимо за всяку ціну знайти дорогу, щоби тому запобігти”¹⁸.

У статті з цього приводу, опублікованій у часопису “Мета”, наголошувалося: “Мабуть прикаже Св. Отець незадовго зорганізувати велику рятункову експедицію, яка повезе на Україну і в Росію поживу [харчі. – В. К.] для голодуючих. Як відомо, подібна експедиція врятувала від смерті тисячі мешканців радянщини під час голодової катастрофи, яка шаліла на Україні і в Росії кілька літ тому”¹⁹.

17 жовтня 1933 р. митрополит Андрей Шептицький та Єпископат УГКЦ склали другий спільний пастирський лист у справі допомоги Великій Україні. У ньому зазначалося: “Протестуючи недавно проти злочинів большевицької влади на Придніпрянській Україні, а передусім проти злочинів поповнених на сільському населенню – Ми спільним письмом заохочували Вас до посту, жалоби, молитви, до добрих діл для випрошення з неба Божого милосердя для страждучих і умираючих з голоду наших братів.

Ціле українське громадянство нашого краю послухало Нашого зазиву і Комітет Рятунку України установив по порозумінню з Нами на 29 жовтня – день національної жалоби і протесту, звертаючись до духовенства з проханням торжественних богослужень і відповідних проповідей на цей день...

Йде про ратування нашого народу, мусимо бути злучені любовю до того народу Христовою любовю в одно...

...З великою вдячністю мусимо на цьому місці згадати ті спочування нашої недолі зі сторони многих людей і народів, викликані Нашим першим письмом. З особливою вдячністю вітаємо започатковану віденським Кардиналом Архієпископом Теодором Інніцером акцію для рятування України через створення у Відні інтернаціонального, міжконфесійного комітету...”²⁰.

26 жовтня 1933 р. газета “Нова зоря” у статті “Міжнародний Комітет Допомоги голодуючим на Україні та в ССРСР” повідомляла: “...З ініціативи Його Емінінції Кардинала Інніцера²¹ відбулися у Відні збори представників майже всіх народів, котрих співплемінники терплять голод в ССРСР, щоби застановитися над способами допомоги тим нещасним. На конференцію прибули українці, поляки, чехи, серби, греки, вірмени й мадяри без різниці віроісповідання. По представленню справи кард. Інніцером, рішено під його провідом оснувати міжвіроісповідний і понаднаціональний Комітет допомоги голодуючим в ССРСР. Заяву співпраці зложив в імени православних сербів, румунів і греків

архимандрит Ксірухакіс, в імені жидів надрабін д-р Файхтванг, в імені євангеліків надрадник д-р Штек. Комітет оповістив відповідну відозву до людей всего світа. – Від Українців забрав голос на тій конференції безпосередно по промові кард. Інніцера о. канонік д-р Мирон Горникевич. Він подякував кардиналові за його почин і відчитав уривки листів з України, які до живого порушили присутніх. Головне діловодство міжконфесійного і понаднаціонального Комітету допомоги голодуючим в ССРСР перебрав заступник голови Австрійського Червоного Хреста Рудольф Мітлснер і генеральний секретар Європейського Конгресу Національностей д-р Евальд Амменде, прибалтійський німець. В заклику до опінії цілого світа Комітет підчеркує, що передовсім на Великій Україні і Кубані масово вмирає населення від голоду, т. зн. на українським чорноземі й на українській території”²².

Задум кардинала Інніцера про заснування міжнародної, позаконфесійної інституції по допомозі голодуючим на Україні був висловлений ще наприкінці серпня 1933 р., про що йшлося в його заклику: “...В імя вічно важних законів людського почування і любови ближнього, підношу оцим слово напімнення і звизаю всіх, зокрема гуманітарні організації світа, зеднатися до спільного діла. Поки ще не запізно, нехай повстане на міжнаціональних і понадконфесійних основах загальна установа для несення негайної і доцільної підмоги zagrożеним голодовою смертю міліонам мешканців Радянського Союзу. Цей клич звертається передовсім до Інтернаціонального Червоного Хреста, а там і до всіх тих чинників, які думають над розбудовою господарських взаємин з радянщиною; при переговорах нехай не забувають на міліони голодних. Так зване гуманне застереження повинно бути основою й передумовою евентуальних взаємин.

А щоби допомогти акцію із Відня відповідно підперти, думаю в найближчих днях візвати представників ріжних конфесій для заснування окремого комітету допомоги...”²³.

День скорботи за мільйонами померлих від голоду українців та поминальна панахида на заклик-звернення Адміністратора і Апостольського Візитатора для українських емігрантів в Німеччині отця Петра Вергуна відбулися 11 вересня 1933 р. у Берліні²⁴.

13 вересня 1933 р. пастирське слово до українців, що проживали в Канаді, виголосив єпископ Української греко-католицької церкви Канади Василь Ладика. В посланні різко засуджувалися засоби, до яких вдалася радянська влада на Україні, “...що багнетами насадила свою диктатуру на нашій землі, вже цілий ряд літ винищує наш рід морально безбожництвом, матеріально пятилітками – й усею комуністичною господаркою. ...Московські комуністи нищать найкращих синів українського народу розстрілами, мучать тюрмами і засланнями і масово виголоджують все населення України”²⁵.

Приєднуючись до протесту греко-католицького єпископату в Галичині, Українська греко-католицька церква Канади доручила всім своїм священикам проводити окремі богослужіння з проповідями, присвяченими Голодомору на Україні²⁶.

З благословення Української греко-католицької церкви День національної жалоби і протесту з приводу геноциду на українських землях мав відбутися 29 жовтня 1933 р. у Галичині. Планувалося богослужіння в наміренні за народ, який проживає під комуністичною диктатурою, та панахиди за упокій померлих унаслідок політичних репресій в радянській Україні.

Передбачалося проведення народних віч, зборів після закінчення богослужінь по всіх громадських установах Галичини. На них мали ухвалюватися резолюції з протестом проти більшовицького терору та складатися добровільні пожертви. День національної жалоби мав засвідчити активну підтримку голодуючих українців і набути масового характеру²⁷.

Проте, вбивство урядовця радянського консульства у Львові²⁸ стало причиною заборони польською владою масових акцій [віч, мітингів. – В. К.], запланованих на 29 жовтня 1933 р.²⁹

У неділю 29 жовтня 1933 р. в Архикафедральному соборі св. Юра у Львові відбулась Архиєрейська літургія, на якій були присутні представники Громадського Комітету рятунку України та громадських організацій Галичини. Богослужіння були проведені в усіх церквах Галицької церковної провінції. Саме вони стали центром акції³⁰.

Вагомим кроком у координації дій по допомозі голодуючим на Великій Україні з боку католицької церкви стала конференція представників усіх комітетів допомоги голодуючим в СРСР, скликана Комітетом допомоги голодуючим у СРСР під проводом кардинала Інніцера 16–17 грудня 1933 р. у Відні. Конференція мала згрупувати та впорядкувати всі акції допомоги, які проводилися членами Комітету. У конференції взяли участь представники українських, російських, німецьких і єврейських комітетів.

Представником Української греко-католицької церкви від митрополита Андрея Шептицького був на конференції єпископ Никита Будка. Представниками від Українського Громадського комітету рятунку України були послы М. Рудницька, З. Пеленський та радники І. Мартюк, Р. Мармаш, А. Вітошинський. У засіданнях конференції брав участь отець Мирон Горникевич – парох церкви св. Варвари у Відні, постійний член Комітету допомоги голодуючим у СРСР під проводом кардинала Інніцера.

Чернівецький, Празький і Брюссельський комітети рятунку України передали свої повноваження львівським делегатам. Варшавський комітет відрядив до Відня д-ра Левка Чикаленка. Берлінські комітети

представляла п. Е. Скоропадська. Лондонський комітет направив свого представника в якості спостерігача³¹.

У конференції також брали участь делегати Європейського церковного допомогового комітету (політик Соте з Женеви), Світового союзу міжнародної гуманітарної праці (проф. Фішер, Лондон), представники німецьких допомогових організацій (Вінкен – Берлін, Шредер і Шляйнінг – Берлін, проф. Унруг – від “Брідер ін Нот”, Берлін), представники євреїв (віденський рабин д-р Фейхтванг і проф. д-р Ейслер), представники росіян (проф. Курчинський і княжна Трубецька). Українсько-французький допомоговий комітет та Еміграційну раду в Парижі представляв д-р Лотоцький³².

Єпископ Никита Будка у своєму звіті з Конференції у справі голоду на Україні зазначав: “катастрофа голоду є інша як дотеперішні, бо планова, не елементарна, а система економ[ічного] управл[іння]. Совіти [радянська влада. – В. К.] не узнають націй, всі на Україні терплять, але найбільше українці. Цю думку добре представила п. М. Рудницька: ходить прямо о життя цілої нації. Найгірше в цій справі є мовчання Європи, [обоятність]. Часописи не хотять містити описів, а мовчати це злочин. Треба збудити сплячу совість Європи. Малий успіх тут є дуже багато”³³.

Порятунок голодуючої України віденська Конференція планувала здійснити на основі підсумкових рішень, а саме: направлення офіційного звернення Конференції до Ліги народів та урядів країн; бойкотування купівлі пшениці, експортованої із СРСР; вплив на Інтернаціональний Червоний Хрест для його активізації по допомозі голодуючим; активізація всіх благодійних організацій США по допомозі через президента; вплив на ставлення нейтральних країн по відношенню до питання голоду на Україні; активізація роботи харитативних товариств типу Caritas та інших аполітичних організацій у допомозі; активна робота з інформування про голод на Україні через якомога більшу кількість світових часописів для привернення уваги світової громадськості.

На думку єпископа Никити Будки, допомога могла бути здійснена лише на міжнародному рівні під проводом Кардинала [Інніцера – Авт.], уникаючи політичної заангажованості, відводячи основне місце в цій праці парафіяльним організаціям під проводом Єпископату, “...з мотивів чистої християнської любові і людяності сердець”³⁴.

Українська греко-католицька церква, будучи єднальним елементом усіх українців у період бездержавності, брала на себе місію збереження українських національних, державницьких, культурних та історичних цінностей і традицій. Виборюючи національні права українців, які перебували під владою Польщі, церква не залишала поза межами своєї опіки і решту українського населення.

Усвідомлюючи масштабність геноциду, влаштованого радянською владою у Наддніпрянській Україні, греко-католицька церква виступила інституцією, яка однією з перших піднялася на захист українців і організувала європейську спільноту через посередництво Апостольської Столиці до дій щодо припинення геноциду на українських землях, що тривав у 1932–1933 роках.

¹ Мацієвич Кость (1873–1942) – український державний і політичний діяч, учений. Очолював Міністерство закордонних справ УНР у кабінеті С. Остапенка. У 1919–1923 рр. – голова української дипломатичної місії у Румунії. З 1923 р. жив у еміграції в Чехословаччині. Брав участь у суспільно-політичному житті української еміграції, був членом Української радикально-демократичної партії і президентом Українського демократичного союзу в Празі (Енциклопедія Українознавства / Під ред. В. Кубійовича. – Львів, 1994. – Т. 4. – С. 1495).

² ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 1т, спр. 215, арк. 11–12.

³ По допомогу до митрополита Андрея Шептицького звертались і українці Галичини, оскільки 1924 р. на західноукраїнських землях був неврожайним. Селянство стало найбільш незахищеною верствою, яка потерпала від голоду. Західноукраїнська громадськість організувала Крайовий Комітет допомоги “Голодному Селу”. 28 квітня 1925 р. у листі до Андрея Шептицького голова Комітету Юліян Романчук висловлював “... певність і переконання, що лепта, внесена Вашою Ексцеленцією і Капітулою, буде мати великий моральний вплив на всіх вірних і причиниться до збільшення припливу пожертв в краєви на ту ціль, яка буде освячена особистою участю Голови Нашої Церкви...” (ЦДІАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 110, арк. 80–81).

⁴ Митрополит А. Шептицький важко хворів, про що свідчить дозвіл на право відправляти Святі літургії сидячи, отриманий 22 червня 1932 р. від Священної Конгрегації Східних Церков (ЦДІАЛ України, ф. 358, оп. 3, спр. 6, арк. 3).

⁵ ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 1т, спр. 215, арк. 14.

⁶ Українська католицька народна партія (УКНП) – політична організація, заснована у вересні 1930 р. у Львові на базі Української християнської організації; з травня 1932 р. – Українська народна обнова (УНО). УКНП стояла на засадах католицизму та консерватизму, виступала проти атеїзму, ліберального вільнодумства, масонства та сектантства, вимагала національно-територіальної автономії для українських земель у складі Польщі. Неофіційний пост опікуна партії посідав Станіславівський єпископ Г. Хомишин. Одним із найвизначніших діячів УКНП-УНО був О. Назарук. Неофіційним друкованим органом партії була газета “Нова зоря” (Довідник з історії України / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – К., 2001. – С. 921).

⁷ “Нова Зоря” – католицька газета, яка виходила у Львові 1926–1939 рр., спочатку щотижня, з 1928 р. – двічі на тиждень (ред. о. Т. Галушинський, з 1928 р. – О. Назарук), орган Української Християнської Організації (УХО), з 1930 р. – Української Католицької Народної Партії – Української Народної Обнови (Енциклопедія Українознавства / Під ред. В. Кубійовича. – Львів, 1994. – Т. 5. – С. 1776).

⁸ Голод і гонення на Україні // Нова зоря. – Львів, 1933. – Ч. 7 (605). 2 лютого. – С. 1.

⁹ Нова зоря (Львів). – Лютий–листопад 1933 р., ч.: 7, 13, 14, 34, 35, 37, 46, 52, 61, 65, 66, 72, 75, 81, 82, 91.

¹⁰ Український католицький союз – суспільно-політична організація Галичини в 1930-х рр. Заснована в січні 1931 р. у Львові з ініціативи митрополита А. Шептицького в умовах поглиблення диференціації в українському суспільно-політичному житті, зокрема у внутрішньоцерковних відносинах, та спроб деяких ієрархів створити окрему католицьку політичну організацію. УКС ставив за мету забезпечення католицькій вірі та моралі належного місця в суспільному житті, посилення впливу церкви на національний рух, сприяння консолідації українського суспільства на основі християнських принципів. Від березня 1931 р. УКС видавав тижневик “Мета”, а також додаток “Христос – наша сила” (Довідник з історії України / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – К., 2001. – С. 964).

¹¹ Мета (Львів). – Липень–грудень 1933 р., ч.: 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 42, 43, 44, 49, 51.

¹² ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 1т, спр. 215, арк. 53.

¹³ Там само, ф. 358, оп. 1, спр. 15, арк. 38–40.

¹⁴ Там само, ф. 201, оп. 1, спр. 5877, арк. 16.

¹⁵ Там само, колекція мікрофільмів № 9. Матеріали архіву Наукового товариства ім. Шевченка у Львові з фондів Національної бібліотеки у Варшаві. М/ф ВNW. № 68694/1. К. 1.

¹⁶ З “Українського Громадського Комітету рятунку України” // Мета (Львів). – 1933. – Ч. 37. – 17 вересня. – С. 8.

¹⁷ Легат Св. Отця.

¹⁸ Св. Отець голодним в СССР // Нова зоря (Львів). – 1933. – Ч. 66, 3 вересня. – С. 1.

¹⁹ Св. Отець і голодуючі жертви большевизму // Мета (Львів). – 1933. – Ч. 36, 10 вересня. – С. 1.

²⁰ Пастирський лист в справі допомоги Великій Україні // Нова зоря (Львів). 1933. – Ч. 81, 26 жовтня. – С. 1.

²¹ Кардинал, Архієпископ Відня, доктор теології Теодор Інніцер.

²² Міжнародний Комітет Допомоги голодуючим на Україні та в СССР // Нова Зоря. (Львів). – 1933. – Ч. 81, 26 жовтня. – С. 4.

²³ Кардинал Інніцер взиває на поміч голодуючій Україні // Мета (Львів). – 1933. – Ч. 35, 3 вересня. – С. 1.

²⁴ ЦДІАЛ України, ф. 358, оп. 3, спр. 135, арк. 1.

²⁵ У хвилі народного горя. Пастирське слово до всіх вірних нашої дієцезії в справі погибаючих братів на Великій Україні // Нова зоря (Львів). – 1933. – Ч. 91, 30 листопада. – С. 1–2.

²⁶ Там само.

²⁷ День національної жалоби і протесту // Мета (Львів). – 1933. – Ч. 42, 22 жовтня. – С. 1.

²⁸ 21 жовтня 1933 р. Микола Лемик за наказом Проводу ОУН вбив керівника радянського консульства у Львові О. Майлова на знак протесту проти організованого на Україні Голодомору (Енциклопедія Українознавства / Під ред. В. Кубійовича. – Львів, 1994. – Т. 4. – С. 1275).

²⁹ Комунікат Українського Громадського Комітету рятунку України у Львові // Мета (Львів). – 1933. – Ч. 43, 29 жовтня. – С. 3.

³⁰ День жалоби і протесту // Мета (Львів). – 1933. – Ч. 44, 5 листопада. – С. 1.

³¹ ЦДАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 45, арк. 44; Конференція представників Комітетів допомоги голодуючим на Україні у Відні // Діло (Львів) – 1933. – Ч. 333, 17 грудня. – С. 1.

³² ЦДАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 45, арк. 45; Конференція допомогових комітетів під проводом кард. Інніцера у Відні // Діло (Львів). – 1933. – Ч. 339, 23 грудня. – С. 1–2.

³³ ЦДАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 45, арк. 9–10.

³⁴ Там само.

Kit V.

Role of Ukrainian Greek – Catholic Church in Providing Support to Starving People in Ukrainian SSR in 1932–1933

The author examines the role of the leaders of Ukrainian Greek-Catholic Church, first and foremost, the archdiocese and A. Sheptyts'kyi with regard to the European communities' involvement in the activities aimed at putting an end to the genocide against Ukrainian people and dissemination of information about the 1932–1933 Famine in Ukraine on international level.